

Розділ 3. Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.14/352

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-60-39-46

ДЖЕРЕЛА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мартиненко В.Ф.¹, Архипенко С.В.², Шепелик В.А.³

¹ д.держ.упр., професор, професор кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, вул. Віталія Матусевича, 11, 50000, Україна, e-mail: martunenko@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4937-7162>

² к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, вул. Віталія Матусевича, 11, 50000, Україна, e-mail: arkhypenko@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-7556>

³ к.е.н., доцент, ст. викладач кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, вул. Віталія Матусевича, 11, 50000, Україна, e-mail: shepeliuk@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6270-5936>

SOURCES OF ENSURING THE FINANCIAL INDEPENDENCE OF LOCAL GOVERNMENT

Martunenko V.¹, Arkhynenko S.², Shepeliuk V.³

¹ Doctor of sciences (Public Administration), professor, professor of department of accounting, taxation, public management and administration, Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Vitaliya Matusевича, 11, 50000, Ukraine, e-mail: martunenko@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4937-7162>

² Ph.D. (Economics), associate professor, associate professor of accounting, taxation, public administration, Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Vitaliya Matusевича, 11, 50000, Ukraine, e-mail: arkhypenko@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-7556>

³ Ph.D. (Economics), associate professor, associate professor of accounting, taxation, public administration, Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Vitaliya Matusевича, 11, 50000, Ukraine, e-mail: shepeliuk@knu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6270-5936>

Анотація. Фінансова незалежність органів місцевого самоврядування характеризує незалежність держави в цілому, рівень демократичних прав і свобод громадян, потенційні можливості її економічного розвитку. Проте сьогодні фінансова основа місцевого самоврядування має низку проблем. Зокрема, місцеві бюджети опинилися у значній залежності від центрального уряду, який визначає нормативи відрахувань від регулюючих податків і розміри дотацій та субвенцій з Державного бюджету України; щорічно змінюється склад доходів місцевих бюджетів та механізми бюджетного регулювання. Все це породжує проблему пошуку додаткових доходних джерел забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, вивчення якої є популярним напрямом серед наукових кіл. Фундаментом для активного розвитку територіальної громади є достатня кількість фінансових ресурсів, самостійне розпорядження ними та повна фінансова незалежність. Тому в Україні законодавчо закріплено ресурси, які формують місцевий бюджет і є основою незалежності місцевого самоврядування. Однак в українських реаліях власних доходів місцевих бюджетів не вистачає для ефективної реалізації завдань і функцій місцевого самоврядування, тому державою здійснюється фінансова підтримка через міжбюджетні трансфери. Тому передумовою фінансової незалежності є розумна, з погляду на економічну доцільність, децентралізація влади та адекватний розподіл повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між центром і органами місцевого самоврядування. В статті доведено необхідність ґрунтовного аналізу доходної бази місцевих бюджетів з метою з'ясування ступеня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Аналіз міського бюджету міста Кривого Рогу, показав, що міська влада не є фінансово незалежною від центру. Про це свідчить наступне: висока питома вага офіційних трансфертів у загальних доходах бюджету; переважання у структурі податкових надходжень загальнодержавних податків у частині, закріпленій за місцевим бюджетом, і повна відсутність ній місцевих зборів; порівняно сукупна частка місцевих податків.

Ключові слова: фінансова незалежність; органи місцевого самоврядування; власні ресурси; офіційні трансферти; децентралізація; місцеві податки і збори.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 3, бібл.: 12.

Annotation. *Financial independence of local governments characterizes the independence of the state as a whole, the level of democratic rights and freedoms of citizens, the potential of its economic development. However, today the financial basis of local self-government has a number of problems. In particular, local budgets have become significantly dependent on the central government, which determines the norms of deductions from regulatory taxes and the amount of grants and subventions from the State Budget of Ukraine; the composition of local budget revenues and budget regulation mechanisms change annually. All this raises the problem of finding additional sources of income to ensure the financial independence of local governments, the study of which is a popular area among academia. The foundation for the active development of the territorial community is a sufficient amount of financial resources, their independent disposal and full financial independence. Therefore, in Ukraine, the resources that form the local budget and are the basis for the independence of local self-government are enshrined in law. However, in the Ukrainian realities, local budgets do not have enough own revenues to effectively implement the tasks and functions of local self-government, so the state provides financial support through intergovernmental transfers. Therefore, the prerequisite for financial independence is reasonable, in terms of economic feasibility, decentralization of power and adequate distribution of powers, responsibilities and financial and economic base between the center and local governments. The article proves the need for a thorough analysis of the revenue base of local budgets in order to determine the degree of financial independence of local governments. Analysis of the city budget of the city of Kryvyi Rih showed that the city government is not financially independent of the center. This is evidenced by the following: high share of official transfers in total budget revenues; the predominance in the structure of tax revenues of national taxes in the part assigned to the local budget, and the complete absence of local fees; relatively the total share of local taxes.*

Key words: *financial independence; local governments; own resources; official transfers; decentralization; local taxes and fees.*

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 3; bibl.: 12.

Постановка проблеми. Фінансова незалежність органів місцевого самоврядування як важливий чинник побудови демократичної держави характеризує незалежність держави в цілому, рівень демократичних прав і свобод громадян, потенційні можливості її економічного розвитку.

Держава, надаючи свободу дій місцевим органам влади у розв'язанні фінансових питань, забезпечує собі тим самим успішний розвиток та економічне процвітання. Та сьогодні фінансова основа місцевого самоврядування має низку проблем.

За нинішніх умов місцеві бюджети опинилися у значній залежності від центрального уряду, який визначає нормативи відрахувань від регулюючих податків і розміри дотацій та субвенцій з Державного бюджету України. Фінансову самостійність місцевих органів самоврядування обмежує не лише майже повна їхня залежність від загальнодержавних доходів, а й нестабільність практики бюджетного регулювання.

Щорічні зміни у складі доходів місцевих бюджетів, механізму бюджетного регулювання унеможливили здійснення органами місцевого самоврядування не лише перспективної фінансової політики, а

й нормальних умов функціонування протягом року [1]. Ці аспекти породжують проблему пошуку додаткових доходних джерел забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, що і обумовлює необхідність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення фінансової незалежності місцевих органів влади є досить популярним предметом дослідження з боку наукових кіл. Зокрема, під фінансовою незалежністю розуміють незалежність від загальнодержавних органів влади у прийнятті рішень щодо місцевих проблем і, головне, як забезпечення їхнього розв'язання з допомогою коштів [2]. Закордонні вчені, зокрема Д. Норт [3] та Г. Шмоллер [4] розглядають це питання з позицій нової інституціональної теорії, згідно якої муніципальна влада є складовою структури інституційного середовища.

К. Іоннасен [5] серед ознак територіальної громади виділяє такі: об'єднання спільною діяльністю, розподіл праці між спеціалізованими частинами співтовариства, спільна територія проживання та зацікавленість в розвитку свого осередку проживання. А все це повинно мати власні джерела забезпечення.

Українські законодавці також не стоять осторонь проблем фінансового забезпечення територіальних громад. Фундаментом для активного розвитку територіальної громади є достатня кількість фінансових ресурсів, самостійне розпорядження ними та повна фінансова незалежність.

Тому в Україні законодавчо закріплено ресурси, які формують місцевий бюджет, тобто є основою незалежності місцевого самоврядування. Власні доходи місцевих бюджетів, визначені статтею 69 Бюджетного кодексу України, формуються здебільшого за рахунок місцевих податків і зборів, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування.

Податковий кодекс України відносить до місцевих податкових платежів два податки та три місцевих збори: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; туристичний збір; збір за місця для паркування транспортних засобів [6].

Згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування» від 1997 р. самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону [1]. Закордонний досвід (Польща, Німеччина, Великобританія, Світовий Банк) формування місцевих бюджетів [7-10], свідчить про те, що для сучасних розвинутих країн цей процес перш за все є фінансовим, соціальним і політичним компромісом інтересів громадян, політичних сил, громадських організацій та місцевих бізнес-структур у частині використання місцевих фінансових ресурсів та надання населенню територіальних громад публічних послуг муніципальними установами.

Однак в українських реаліях власних доходів місцевих бюджетів не вистачає для ефективної реалізації завдань і функцій місцевого самоврядування, тому державою

здійснюється фінансова підтримка через міжбюджетні трансфери, тобто кошти, які безоплатно й безповоротно передаються від одного бюджету до іншого [1].

Недостатність фінансових ресурсів на місцевому рівні призводить до того, що органи місцевого самоврядування намагаються покращити своє фінансове становище за рахунок невиконання або хоча б несвоєчасного виконання зобов'язань перед державою за податками, які надходять до Державного бюджету України, зборами до Пенсійного фонду України та інших цільових фондів. Нерідко місцеві органи самоврядування спрямовують зусилля місцевих фіскальних органів на справляння насамперед тих загальнодержавних податків, які повністю надходять до місцевих бюджетів, а не тих, які надходять до Державного.

Наслідком таких рішень стає велика кількість не тільки економічних, соціальних, але й побутових проблем, адже практично повсюдно наявна загрозлива зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду, 70% автомобільних доріг потребують капітального ремонту тощо [1].

Тому передумовою фінансової незалежності є розумна, з погляду на економічну доцільність, децентралізація влади та адекватний розподіл повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між центром і органами місцевого самоврядування. Концептуальні основи фінансової незалежності місцевого самоврядування полягають в оптимальному врахуванні інтересів держави, підприємницьких структур, населення і місцевого самоврядування [11].

Для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в Україні відбувся процес децентралізації місцевих фінансів, починаючи з кінця 2014 року. Перед прийняттям Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» Верховною Радою України було прийнято зміни до Податкового і Бюджетного

кодексів щодо реформи міжбюджетних відносин, що став новим етапом бюджетної децентралізації. Роль органів місцевого самоврядування у формуванні власної фінансової бази залежить не тільки від переданих їм у межах трансформацій системи міжбюджетних відносин, а й джерел наповнення місцевих бюджетів, від якості та повноти реалізації заходів щодо управління наявним фінансовим ресурсами [12].

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження складу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування (на прикладі міського бюджету м. Кривий Ріг) для з'ясування ступеня їх фінансової незалежності та надання рекомендацій щодо розширення доходної бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження ступеня фінансової незалежності органів місцевої

влади м. Кривого Рогу пропонуємо проводити шляхом аналізу доходної частини криворізького міського бюджету за 2017-2019 рр., щоб з'ясувати, з джерел якого походження (місцевого чи загальнодержавного) переважно формуються доходи громади. Це говоритиме про ступінь самостійності криворізької влади від загальнодержавних рішень та макротенденцій в економіці.

Розпочнемо аналіз з вивчення структури надходжень до міського бюджету, що дасть змогу визначити, за рахунок яких джерел переважно живе місто (тобто практично ступінь його фінансової незалежності). Зокрема, індикатором залежності міської влади від політики центру є частка офіційних трансфертів у загальних доходах міста: чим вона більша, тим фінансово залежніше є міський бюджет.

Таблиця 1

Структура доходів міського бюджету м. Кривого Рогу за 2017-2019 рр.

Показники	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Податкові надходження	3107083,9	49,35	3757032,1	51,74	5120138,6	65,12
Офіційні трансферти	2954 560,1	46,93	3174012,7	43,71	2395611,1	30,47
Неподаткові надходження	224574,1	3,57	278093,8	3,83	326355,2	4,15
Цільові фонди	4477,5	0,07	43353	0,6	15534,1	0,2
Доходи від операцій з капіталом	4759,8	0,08	8726,1	0,12	5464,6	0,07
Всього	6295455	100	7261218	100	7863103,6	100

Джерело: офіційний сайт Криворізької міської ради

З таблиці 1 видно, що міський бюджет Кривого Рогу не є фінансово незалежним, оскільки має високу частку офіційних трансфертів у доходах: від 47% на початок періоду аналізу до 30% на кінець. Хоча вона щороку знижується, проте третина «не криворізьких» доходів у міському бюджеті на 2019 рік – це все одно суттєво.

В принципі трансферти можна розглядати як «додаткові» кошти, які місто отримало як певну «допомогу» на фінансування цільових програм, програм розвитку тощо. Проте така їх висока частка в доходах, як в Кривому Розі,

свідчить про приховані ризики, адже говорить про високу залежність бюджету від такої допомоги та наявність проблем в забезпеченні доходами внутрішнього (суто міського) походження. Тобто з позицій забезпечення самофінансування і в контексті діючої політики децентралізації міській владі варто подумати про більш надійні джерела доходів.

Загалом криворізький бюджет наполовину, а в 2019 році на 65% формується з податкових надходжень і на 47-30% з офіційних трансфертів. До 4% займають неподаткові надходження. Решта

доходів - цільові фонди та операції з капіталом - не складають і 1% сукупних доходів бюджету. На наш погляд, збільшення частки цих надходжень і є резервом розширення доходної бази місцевої влади в контексті політики децентралізації та потреби підвищення власної фінансової незалежності.

Ще одним індикатором фінансової незалежності міської влади є частка місцевих податків і зборів (далі – МПЗ) у структурі податкових надходжень. Як відомо, МПЗ є власними ресурсами

місцевого самоврядування, тому чим більшу частку вони займають, тим фінансово незалежнішим воно є від центру. Крім того, в ході децентралізації частину загальнодержавних податків і зборів було закріплено за місцевими бюджетами, що також сприяє збільшенню їх доходів, і як наслідок, незалежності від центру. Криворізький бюджет більше ніж наполовину складається з податкових надходжень, тому є доцільним проаналізувати їх склад та структуру, виявити тенденції щодо МПЗ.

Таблиця 2

Динаміка податкових надходжень до міського бюджету м. Кривого Рогу за 2017-2019 рр.

Показник	Сума, тис. грн.			Відхилення, тис.грн.		Темп росту, %	
	2017 р	2018 р.	2019 р.	2017-2018 рр.	2018-2019 рр.	2017-2018 рр.	2018-2019 рр.
Податок на доходи фізичних осіб	1899744,9	2461531,2	3092805,9	561786,3	631274,7	129,6	125,7
<u>Податок на прибуток підприємств</u>	11671,5	5867,7	4525,4	-5803,8	-1342,3	50,27	77,12
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	11,5	5,0	0	-6,5	-5	43,48	0
Акцизний податок	207127,5	213267,4	172943,5	6139,9	-40 323 ,9	102,9	81,09
<u>МПЗ, нараховані до 1.01.2011 року</u>	0	0	1,5	-	1,5	-	0
<u>Податок на майно</u>	857162,3	746279,7	1373744,6	-110882, 6	627464,9	87,06	184,1
Збір за провадження підприємницької діяльності, до 01.01.2015	-111,9	3,3	0	115,2	-3,3	-2,95	0
Єдиний податок	79324,9	269828,7	342953,9	190503,8	73125,2	340,2	127,1
Екологічний податок	51689,1	60255,1	61066,1	8566	811	116,6	101,4
Податок з власників транспортних засобів	-14,5	0	0,6	14,5	0,6	0	0
Кошти, що передаються як компенсація із загального фонду ДБ бюджетам МС	478,7	0	0	-478,7	0	0	0
Рентна плата за користування надрами	0	0	69682,2	-	69682,2	-	0
Всього	3107083,9	3757032,1	5120138,6	649954,1	1360685,6	120,9	136,3

Джерело: офіційний сайт Криворізької міської ради

Як видно з таблиці 2, податкові надходження мають щорічну позитивну динаміку. На це вплинуло зростання протягом 2018 та 2019 років доходів від ПДФО (близько 30% щороку), екологічного податку (на 16% та 1% за відповідні роки), єдиного податку (за 2018 р. отримано суттєвий приріст на 240%, за 2019 р. ще на 27%). Нестійка динаміка спостерігалась щодо акцизного податку (збільшення на 2%, а потім падіння на 20%) та податку на майно (падіння на 13%, потім суттєве збільшення на 84%).

Тобто збільшення податкових надходжень відбулось переважно за

рахунок загальнодержавних податків, закріплених за міським бюджетом, хоча два місцевих податки (єдиний податок та податок на майно), також показують суттєві темпи росту. Податок на прибуток підприємств показує спадну динаміку, зокрема, за період 2017-2018 рр. зниження відбулось наполовину його минулорічних обсягів. Решта – ресурсні платежі та інші збори – є, нажаль, епізодичними в бюджеті і динаміки не показують.

Далі проаналізуємо структуру податкових надходжень і з'ясуємо, чи впливають такі темпи росту на представлення цих податків у бюджеті.

Таблиця 3

Структура податкових надходжень міського бюджету м. Кривого Рогу за 2017-2019 рр.

Показники	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Податок на доходи фізичних осіб	1899744,9	61,14	2461531,2	65,52	3092805,9	60,4
<u>Податок на прибуток підприємств</u>	11671,5	0,38	5867,7	0,16	4525,4	0,09
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	11,5	0	5,0	0	0	0
Акцизний податок	207 127,5	6,67	213267,4	5,68	172943,5	3,38
<u>МПЗ, нараховані до 1.01.2011 року</u>	0	-	0	0	1,5	0
<u>Податок на майно</u>	857162,3	27,59	746279,7	19,86	1373744,6	26,83
Збір за провадження підприємницької діяльності, до 01.01.2015	-111,9	0	3,3	0	0	0
Єдиний податок	79324,9	2,55	269828,7	7,18	342953,9	6,7
Екологічний податок	51689,1	1,66	60255,1	1,6	61066,1	1,19
Податок з власників транспортних засобів	-14,5	0	0	0	0,6	0
Кошти, що передаються як компенсація із загального фонду ДБ бюджетам МС	478,7	0,02	0	0	0	0
Рентна плата за користування надрами	0	-	0	0	69682,2	1,36
Всього	3107083,9	100	3757032,1	100	5120138,6	100

Джерело: офіційний сайт Криворізької міської ради

З таблиці 3 видно, що 2/3 податкових надходжень криворізького бюджету протягом всього періоду складає ПДФО, і це при тому, що це загальнодержавний податок, який належить Кривому Рогу на 60%. Другим найбільш суттєвим за часткою є місцевий податок на майно – 20-30% протягом аналізованого періоду (він 100%-во належить Кривому Рогу).

Ще від 2 до 7% займає інший місцевий податок – єдиний податок. Бюджету належить 86% цього платежу, та ним охоплюється значна частка підприємницького сектору міста, тому на наш погляд, його ресурс місцева влада використовує не в повній мірі, що може виступати резервом підвищення її фінансової незалежності. Тобто найбільша сумарна частка, яку займають МПЗ у

структурі міського бюджету – це 33% (дані на 2019 р).

Екологічний податок складає до 2% податкових надходжень міста, а решта платежів складає зовсім несуттєву частку.

Висновки. З проведеного аналізу можна зробити висновок: міська влада Кривого Рогу не є фінансово незалежною від центру. Про це свідчить наступне:

- висока питома вага (30%-47%) офіційних трансфертів у загальних доходах бюджету;

- у структурі податкових надходжень переважають загальнодержавні податки у частині, закріпленій за місцевим бюджетом;

- сукупна частка місцевих податків у криворізькому бюджеті складає 33% (це найбільше її значення за аналізований період);

- місцеві збори взагалі не представлені у структурі податкових надходжень.

Шляхами зміцнення фінансової незалежності міської влади м. Кривого Рогу вбачаємо наступне:

активніше використовувати механізми оподаткування МПЗ, збільшити частку місцевих податків та місцевих зборів у структурі податкових надходжень;

залучати в доходи альтернативні джерела: використовувати можливості фондового ринку (місцеві запозичення) та ринку нерухомості (операції з капіталом).

Та варто зауважити, що пошук альтернативних джерел зміцнення фінансової незалежності не є суто криворізькою проблемою, це проблема розвитку системи місцевого самоврядування загалом: оскільки велику кількість бюджетних коштів сконцентровано на рівні центральної влади, то спостерігається постійна нестача фінансових ресурсів на місцевому рівні не тільки на виконання делегованих державою, але і на власні повноваження.

А тому місцева влада змушена використовувати міжбюджетні трансферти, що впливає на фінансову незалежність і самостійність органів місцевого самоврядування. Така ситуація призводить до відсутності стимулів як до

економічного розвитку територій так і до формування власних джерел фінансових ресурсів.

Тому подальшу наукову розробку цього напрямку дослідження доцільно продовжувати в контексті пошуку альтернативних підходів до побудови місцевих бюджетів з акцентом на резервні джерела фінансування власних повноважень органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Величко В. О. Фінансова самостійність органів місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 49-60.
2. Кириленко О. П. Фінансова незалежність місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2001. №1. С. 34-39
3. North D. C., Thomas R. P. *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge, 1973. 355 p.
4. Schmoller G. *Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre*: 2 Bd. Bd. 1. Berlin: Duncker & Humblot, 1923. 235 p
5. Jonassen C. T. *Community Typology. Community Structure and Analysis*. 1959. Pp. 20–21
6. Ровинська К. Місцева автономія як загальний принцип організації місцевого самоврядування. *Держава та суспільство*. 2016. №2. С. 170-176.
7. *Über die Grundsätze des Haushaltsrechts des Bundes und der Länder*. URL : www.sadaba.de.
8. *Local Budgeting Manual. Oregon Department of revenue*. 2012. URL : <http://www.oregon.gov/dor/ptd/pages/localb.aspx>.
9. *Local budgeting: Public sector governance and accountability series. The World Bank*. URL : siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/LocalBudgeting.pdf.
10. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. URL : www.polska.ru.
11. Назар О. Концептуальні основи матеріально-фінансового забезпечення місцевих громад. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 43. С. 322-328
12. Кудельський В. Е. Фінансові можливості місцевих органів самоврядування після проведення децентралізації. *Університетські наукові записки*. 2017. С. 272-282.

References:

1. Velichko, V.O. (2015), "Financial independence of local governments", *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadvannia*, № 30, pp. 49-60
2. Kirilenko, O.P. (2001), "Financial independence of local self-government", *Finansy Ukrainy*, №1, pp. 34-39

3. North, D. C. and Thomas, R. P. (1973), *The Rise of the Western World: A New Economic History*, Cambridge, 355 p.

4. Schmoller, G. (1923), *Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre*, Berlin: Duncker & Humblot, 235 p.

5. Jonassen, C.T. (1959), “Community Typology”, *Community Structure and Analysis*, pp. 20–21

6. Rovinska, K. (2016), “Local autonomy as a general principle of local government”, *Derzhava ta suspilstvo*, №2, pp. 170-176

7. On the principles of budget law of the federal and state governments (2020), retrieved from : www.sadaba.de.

8. Local Budgeting Manual (2012), *Oregon Department of revenue*, retrieved from : <http://www.oregon.gov/dor/ptd/pages/localb.aspx>.

9. Local budgeting: Public sector governance and accountability series, (2020), *The World Bank*, retrieved from : siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/LocalBudgeting.pdf.

10. Constitution of the Republic of Poland (1997), retrieved from : www.polska.ru.

11. Nazar, O. (2015), “Conceptual bases of material and financial provision of local communities”, *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats*, №43, pp. 322-328

12. Kudelsky, V. E. (2017), “Financial capacity of local governments after decentralization”, *Universytetski naukovi zapysky*, pp. 272-282.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2020 р.